

УДК 37.015.3:005.32:159.9.019.4

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З РІЗНИМИ ФОРМАМИ ДЕВІАНТНОЇ
ПОВЕДІНКИ З МЕТОЮ ЛІКВІДАЦІЇ ПРОГАЛИН
У ЗНАННЯХ**

Стерлігова А.Ю.

*Державний заклад «Харківська загальноосвітня школа
соціальної реабілітації I-III ступенів
Міністерства освіти і науки України»*

У статті розкриті особливості формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів в школах соціальної реабілітації.

Провідною ідеєю статті є концепція необхідності ліквідації прогалин в знаннях у дітей з різними формами девіантної поведінки.

Ключові слова: мотивація навчально-пізнавальної діяльності, учні з різними формами девіантної поведінки, ліквідація прогалин у знаннях.

В статье раскрыты особенности формирования мотивации учебно-познавательной деятельности учеников в школах социальной реабилитации.

Ведущей идеей статьи является концепция необходимости ликвидации пробелов в знаниях у детей с разными формами девиантного поведения.

Ключевые слова: мотивация учебно-познавательной деятельности, ученики с разными формами девиантного поведения, ликвидация пробелов в знаниях.

In the article the features of forming of motivation of educational-cognitive activity of students are exposed in schools of social rehabilitation.

The leading idea of the article is conception of necessity of liquidation of vacancies in knowledge for children with the different forms of deviatio behavior.

Key words: motivation of educational-cognitive activity, students with the different forms of deviatio behavior, liquidation of vacancies in knowledge.

У сучасному суспільстві, коли в усіх галузях вирішуються складні завдання підвищення якості роботи, зростає відповідальність за рівень навчання і виховання підростаючого покоління. Актуальність і корисність формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з різними формами девіантної поведінки з метою ліквідації прогалин у знаннях зумовлена тим, що подолання безграмотності – найважливіше завдання практичної і теоретичної педагогіки. Не лише вирішення практичних і організаційних завдань може забезпечити ліквідацію безграмотності. Потрібне нове теоретичне знання про суть самого явища, про ознаки і форми його прояву у дітей з різними формами девіантної поведінки. Виняткове значення мають комплексні дослідження цієї проблеми. Разом з цим корисним є вивчення аспектів в окремих педагогічних науках, соціології, психології. Об'єктивними умовами продуктивного забезпечення навчально-виховної роботи, спрямованої на формування мотивації навчання, є співпраця вчителя та психологічної служби школи. Остання насамперед має виробити відповідну стратегію й тактику повсякденного, послідовного формування високого рівня відповідної навчально-пізнавальної мотивації у підлітків з девіантною поведінкою.

Нині склалися суперечності між потребою суспільства в глибоко освічених людях і низьким рівнем якості знань у учнів. Чи можна так будувати і проводити процес навчання дітей з різними формами девіантної поведінки з будь-якого навчального предмета, щоб з цього предмета не було неуспішних учнів? Звичайно, для цього потрібно будувати і проводити навчальний процес, процес виховання і навчан-

ня дітей з різними формами девіантної поведінки принципово інакше, ніж учнів звичайних шкіл. Технологічний аспект подібного розвитку освітньої діяльності ґрунтується на особистісно орієнтованому підході, який реалізується через вдосконалення партнерських стосунків усіх суб'єктів освітнього процесу. Такий підхід до організації освіти визначає засоби їх досягнення, методи і прийоми роботи вчителя, організацію навчально-виховного процесу з підлітками з різними формами девіантної поведінки, що зазнають труднощів у навчанні.

Метою даної статті є визначення можливостей формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з різними формами девіантної поведінки з метою ліквідації прогалин у знаннях педагогами в закладах соціальної реабілітації.

Мотив – це спонування до виконання тієї або іншої дії, учинку, що визначає активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату. Основа мотивів – первинні (природні) і вторинні (набуті) потреби, які в мотивах відбуваються у формі переживань, почуттів, інтересів, уявлень, думок, ідей, понять, моральних ідеалів, переконань тощо. Мотив розкриває для людини сенс і значущість її дій, він лежить в основі накреслення нею цілей діяльності.

Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів – це система природних, соціальних і особистісних чинників, що спонукають відвідувати школу, виконувати вимоги вчителів, включатись у процес навчання, робити зусилля, необхідні для подолання труднощів, реалізувати в процесі навчання власні схильності, розвивати здібності, брати участь у навчальному спілкуванні тощо. Мотивація навчання охоплює внутрішні й зовнішні мотиви. Внутрішні мотиви – це власний інтерес до пізнання і до процесу здобуття знань. Мотиви, в яких навчання є засобом для задоволення інших потреб чи досягнення інших цілей, є зовнішніми. Останні поділяються на широкі соціальні мотиви (обов'язок перед суспільством, класом, батьками, вихователями, самовизначення, орієнтація на майбутню діяльність, самовдосконалення, саморозвиток у процесі навчання), вузькі особистісні мотиви (прагнення до хороших оцінок, до похвал, мотиви лідерства і престижу), негативні мотиви (уникнення прикростей з боку вчителів, батьків та однокласників).

Навчання учнів з різними формами девіантної поведінки у закладі соціальної реабілітації є особливим періодом у житті. Дитина має пережити зміну обставин життя, стати учасником нових подій. Адже особливості педагогічного режиму, умов виховання, проживання, система навчальної та виховної роботи докорінно відрізняються від тих, що були під час перебування у загальноосвітньої школі де більшість з них була психологічно ізольована. Така зміна форм життя викликав, насамперед, нервово-психічне напруження, яке у деяких дітей супроводжується важким емоційним переживанням, порушенням поведінки. У такому разі складно говорити про адекватне сприйняття, з перших хвилин перебування, шкільного життя, розвиток відносин з вихованцями і педагогами закладу соціальної реабілітації. Проблематичним є і сам навчальний процес.

Важливого значення у навчально-виховній роботі для формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності, набуває правильна організація процесу навчання. Відомо, що учні з різними формами девіантної поведінки приходять у школу соціальної реабілітації з великими прогалинами в знаннях. Вони мають поверхові знання майже з усіх предметів, не усвідомлюють значення наук, що їх вивчають у школі, набуті знання не вміють застосовувати на практиці, не можуть працювати з підручником, книгою, довідкою літературою.

Завдання педагогічного колективу школи соціальної реабілітації полягає в тому, щоб допомогти вихованцям надолужити прогапане, дати їм відчуття, що й вони можуть добре вчитись. Необхідно працювати над удосконаленням загальноосвітнього розвитку підлітків, виявляти й ліквідувати прогалини в знаннях з усіх навчальних предметів, подолати дефекти в розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення, спостережливості. Здобути систематичні знання на уроках для вихованця школи соціальної реабілітації – не завжди легка справа. Це вимагає від нього великої витрати енергії, напруження сил, наполегливості, тобто тих, рис характеру, яких йому якраз і бракує. Вчителі з першого дня навчання повинні зацікавити учня своїми предметами, розтлумачити значення основ наук у житті суспільства. Важливо відразу ж почати усунення прогалини у знаннях, в тактовій формі допомогти вихованцеві зрозуміти, в чому криються його помилки, як їх усунути.

Потрібно поступово і наполегливо привчати його правильно поводитись на кожному уроці, добиватися глибокого усвідомлення й систематичного додержання вимог школи, особливо тих пунктів, що стосуються навчального процесу. Саме це допоможе вихованцям з різними формами девіантної поведінки увійти в «роль учня».

Головне в залученні учнів з різними формами девіантної поведінки до розумової праці на уроці – вдумлива індивідуальна робота кожного педагога. Її варто розпочинати з урахування реальних знань і можливостей конкретних учнів. Вона передбачає насамперед послідовність переходу від простого до складнішого, заповнення прогалин у знаннях.

Щодо формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з різними формами девіантної поведінки цінно, коли мета і завдання роботи на кожному уроці вихованцеві будуть ясними й цікавими, зрозумілими й доступними, він охоче виконуватиме те, що від нього вимагатиме вчитель. У навчальній роботі важливе схвалення найменших успіхів школяра – це заохочуватиме його працювати ще старанніше. Долаючи труднощі у навчанні, учень школи соціальної реабілітації має відчувати стимул у роботі, впевненість у своїх силах, що, безумовно, сприятиме його бажанню здобувати освіту.

У кожного підлітка є навчальні предмети, які він любить, досягає в них певних успіхів. Треба скористатися цим і заохотити його так само успішно вивчати матеріал і з інших дисциплін. Продумана повсякденна робота щодо формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності учня привчає його переборювати в навчанні одну трудність за другою в пізнаванні нового, в таких умовах навчання стає потребою, постійним звичним заняттям, свідомою та активною діяльністю.

Поради вчителям щодо формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів з різними формами девіантної поведінки:

1. Найвдаліші методи та прийоми створення позитивного настрою в учнів з різними формами девіантної поведінки на уроці:

- створюйте ігрові ситуації;
- нестандартно починайте та проводьте урок;

- застосовуйте цікаві розвивальні завдання, адже зацікавленість – найсильніша мотивація до навчання;

- створіть психологічний клімат, за якого діти не бояться висловити помилкову думку, знаючи, що то – пошук істини. Переконаючи учня, доводячи істину, не ображайте його, не зачіпайте його гідність, самолюбство;

- пам'ятаючи, що безталанних людей немає, а є зайняті не своєю справою, дайте можливість не лише сильним, а й слабшим учням реалізувати свої здібності;

- будьте щедрі на похвалу!

2. Оптимальні методи та прийоми мотивації навчальної діяльності:

- застосовуйте проблемно-пошукові, практичні, інтерактивні, особистісно орієнтовані методи та прийоми;

- використовуйте індивідуальні, групові форми роботи, співпрацю вчителя і учнів на уроці;

- проводьте дискусії, диспути на уроці;

- не забувайте про змагання, гру;

- добираючи методи навчання, запроваджуючи нові методи, пам'ятайте і про класичну дидактику;

- спершу поставте дитині реальні вимоги, а вже потім поступово «піднімайте планку»: розвиток здібностей можливий лише якщо вимоги відповідають рівневі розвитку учня.

3. Під час підготовки до уроку, обираючи методи та прийоми мотивації, враховуйте специфіку класу, індивідуальні можливості учнів. Плануючи навчальний матеріал, не забувайте про системний підхід: будь-який курс ґрунтується на системі, в якій поступово розкриваються поняття й закономірності. Є два основні мотиви, які формують поведінку учня отримати винагороду й уникнути покарання. Застосовуйте ці мотиви на уроках.

Постійна, систематична допомога вихованцеві, щоденний контроль за виконанням всіх завдань, доброзичливість з боку педагогів, вимогливість, справедлива критика недоліків – запорука підвищення успішності, а на її основі – формування позитивних навичок і рис характеру. Поступове здобуття знань з основ наук дає можливість учням з різними формами девіантної поведінки зміцнювати свої зв'язки з колективом